

ANMELDELSE

Kristin Ørjasæter femner mykje i boka *Barne- og ungdomslitteratur. Møtet med lesaren*. Men med klår inndeling, gode utval og konsise formuleringar blir boka beint fram lett å lesa.

ANMELDELSE / Martanne Lystrup

Alt vi ikkje visste om barnebøker

Kristin Ørjasæter
Barne- og ungdoms-
litteratur. Møtet med
lesaren
Sakprosa
Samlaget

Ørjasæter auser av sitt gode overblikk.

Som direktør for Norsk barnebokinstitutt har Kristin Ørjasæter undervist om barne- og ungdomslitteratur i fleire år, både der og andre stader. Ho velt kva for spørsmål folk stiller seg: Kva er litteratur for små barn? Kva er skilnaden på litteratur for vaksne og ungdom? Kva er godt, og kvifor? No auser ho av sitt gode overblikk til glede for alle interesserte.

Barnelitteratur er eit nokså ungt fenomen. Jamvel om der finst røter heilt attende til 1700-talet, var det ikkje før på 1900-talet – og då helst mot siste halvdel – at han verkeleg blei frodig som eigen sjanger. Og forskinga på feltet er endå yngre. Likefullt er det svært interessant at Ørjasæter ser heilt attende til dei tidlege dama på litteratur for born, og syner oss korleis det var farga av rådande ideologiar. Som til dømes korleis barnelitteraturen på 1700-talet skulle demonstrere ideane om autonomi og humanisme slik at borna kunne utvikle seg til ansvarlege borgarar.

Revolusjon av sinnet. Ho fortel om jena-romantikken som ønskte seg ein litteratur som revolusjonerte menneskesinnet slik at ideane om humanisme, autonomi og universalisme skulle få ordenleg gjennomslag og verkeleg prege samfunnet. Dei var ikkje nøgde med krafta i den franske revolusjonen. Hervar det turvande med revolusjon av sjølv sinnel!

Tankevekkande er det òg å lesa om den franske filosofen Rousseau sine teoriar om at det var skadeleg for born (les: gutar; for jenter var det sjølv sagt ikkje aktuelt i det heile tan) å lesa bøker. Han var oppteken av at dei måtte sansa verda sjølv og slik lære dei dei skulle, ikkje berre tilegna seg bokstavar.

Derre står i stor kontrast til det som er rådande tankegang i dag, då bøker er nært knytte til lotken, noko Ørjasæter kjem attende til fleire stader i boka si. På fagspråket snakkar dei om «det performative barneperspektivet», som ho har via eit eige kapittel. Det handlar om korleis lesaren blir involvert i handlinga og både ser på hovudpersonen og ser gjennom denne. Såleis blir lesaropplevinga ein flytande overgang til eigen lek.

Autonome born. Gjennom den djupe forankringa i historia set Ørjasæter oss i stand til betre å forstå framvokstene av forfattarar som Maria Gripe og Astrid Lindgren. Sistnemnde blir ofte oppfatta som eit slags lyn frå klår himmel med sine skildringar av autonome born – særleg jenter som Pippi og Ronja. Men ho står faktisk i ein samanheng.

Det siste åra har dei dukka opp fleire nye

medium også på barnelitteraturen sitt område. Dette er også presenterte i boka. Ørjasæter skriv om serielitteratur, teikneseriar, fan-fiction, berika e-bøker, lydmedier og ymse applikasjonar. Det er ein digital jungel der ute, som brått kan koma inn på barneroommet, så det er god grunn til å freista orientere seg om feltet.

Ørjasæter er oppdatert. Ho har fitt med døme som *The Urban Legend* av Josef Yohannes og Inga Sætres *Fallteknikk*. Ho skriv og informativt om korleis dei nye applikasjonane vidarefører det som faktisk har vore kjenneteken ved barnelitteratur i mange år: At borna lever seg inn i handlinga og identifiserer seg med personane der. Endå meir blir sjølv sagt mogleg når lesaren kan påverka det lesaren meiner skal henda. I samband med dette reiser Ørjasæter spørsmålet om kva som skjer med litteraturen når han blir avhengig av lesaren sine handlingar. Er det då framleis litteratur, eller er det spel?

Ulike metodar. Måten Ørjasæter fortel om dei ulike medleversonane av same verk på, gjer ein medviten om kva for ulike metodar dei ulike versjonane bygger på. Då skjonar ein at det interessante spørsmålet ikkje er om boka eller filmen er best, men å sjå etter kva som kjenneteknar måten dei er laga på, og kvifor det gjer ulike ting med deg.

Eg kunne ha ynskt meg endå litt meir om

kva dei ulike formata gjer med innhaldet, og på den språklege sida stussar eg litt iblant over nokre formuleringar som verkar som tydeleg omsett bokmål (til dømes «lesaren får sentral betydning», «sine eiga erfaring» og «det aukar lesarens moglegheit»), men for det meste er det imponerende kor godt språket flyt. Ørjasæter er også nøye med å forklare når det her og der dukkar opp faguttrykk.

Mange vil dessutan gle seg over listene bak i boka, som både gjer det lett å finne ut kor Ørjasæter skriv om kva og kven, og sjå alle bøkene ho har vist til.

Det viktigaste er likevel entusiasmen for

Det viktigaste er likevel entusiasmen for emnet, som strålar ut frå helle boka.

emnet, som strålar ut frå helle boka. Den gjer at ein får lyst til å stemme i med ja og amen når ho viser til samanhengen mellom kunstoppleving og overgangsritual. «Når teksten er lesen eller teaterstykket slutt, blir sanselintrykka frå kunstverket omdanna til individuell erfaring, og ein er lite grunn endra frå den ein var på førehand.»

Barnelitteratur: Gjennom den djupe forankringa i historia set Kristin Ørjasæter oss i stand til betre å forstå framvokstene av forfattarar som Maria Gripe og Astrid Lindgren, meiner vår medlar. FOTO: BOOL, MARIE STAVENG THOUSEN